

Van Babel naar Peking: een avontuur in de taalexpres

Kristien Sieckelinck

Nederlandse les geven aan laaggeschoolde, anderstalige volwassenen... een geweldig boeiende en leuke job, met als einddoel: anderstaligen te laten meedraaien in de Belgische maatschappij. Maar dit blijkt een ontzettend moeilijke opgave. Enerzijds is het louter praktisch meedraaien echt niet vanzelfsprekend voor onze cursisten. Ze begrijpen nochtans vrij veel woorden en verwerven op school wel een basiskennis functioneel Nederlands. Toch blijft het voor velen onder hen moeilijk om die kennis op het juiste moment op te roepen. Anderzijds lijkt het nog veel moeilijker om 'warm' contact te leggen met de man in de straat. Een praatje maken aan de bushalte bijvoorbeeld. Mensen kijken of lopen vaak gewoon weg. Functioneel contact, allemaal goed en wel en belangrijk én ook haalbaar voor een groot deel van onze cursisten, maar wat met menselijk, écht contact met Belgen? Licht daar niet nog een grotere motivatie om Nederlands te leren? Hoe komt het trouwens dat dit zo moeilijk is? Zitten we wel op het juiste spoor wanneer we integratie zo vereenzelvigen met de Nederlandse taal? En is het belang van taal om ons doel te bereiken wel zo groot als we op het eerste gezicht denken?

*Zitten we wel op
het juiste spoor
wanneer we
integratie zo
vereenzelvigen
met de Neder-
landse taal?*

BEELDEN BELANGRIJKER DAN TAAL

Ik stel me die vragen omdat ik enerzijds Nederlandse les geef, maar anderzijds de wereld vanuit een heel ander standpunt bekijk, namelijk als filmschoolstudent waar beelden veel belangrijker worden dan taal. We worden op de filmschool voortdurend geconfronteerd met de vluchtigheid van woorden tegenover de kracht en de sterkte van beelden. Beelden zeggen iets over de essentie van een mens, terwijl taal vooral gebruikt wordt om te verhullen, te verwarren, te verleiden, indruk te maken of een reactie uit te lokken. We leren dat taal weinig met waarheid of geloofwaardigheid te maken heeft. Kortom: dat het dikwijls dient om iets anders te zeggen dan wat het eigenlijk zegt. Toegepast op film betekent dit dat de kijker een personage leert kennen door hoe dit personage handelt, eruit ziet of de keuzes die het maakt en niet door wat het zegt. Ik geloof dat dit klopt op het vlak van film, maar misschien is het evengoed van toepassing op de werkelijkheid...

Onze cursisten hebben vaak problemen die niets met taal te maken hebben om contact te leggen. Nog voor ze iets gezegd hebben, loopt het contact al mis. Onze cursisten denken dat wij bijna allemaal racisten zijn, maar dat geloof ik niet. Er is iets anders

***Nog voor ze iets
gezegd hebben,
loopt het contact
al mis.***

gaande. Misschien moeten we eens proberen om het probleem van de andere kant te bekijken en op zoek gaan naar een manier waarop we onze cursisten trucjes kunnen leren om de Belgen te ontdooien. Zodanig dat ze wél aan de toeg kunnen gaan hangen met een Belg en hier een lief zouden kunnen vinden en waardoor ze welkom zijn op een bus gepensioneerd

den die net naar huis gaan na een avondje kleurenwiezen. Op die manier zouden ze, denk ik, ook veel gemakkelijker Nederlands leren. Maar hoe doe je dat? Hoe voelt het eigenlijk om een vreemdeling te zijn en de omgangstaal niet goed te spreken? Zou ik gemakkelijk contact kunnen leggen in een ander land met een andere taal? Ik besloot het eens uit te testen...

OP REIS NAAR BARCELONA

En dus fietste ik vorige zomer naar Barcelona. Het was de eerste keer dat ik alleen op reis ging. Het was rotslecht weer. Mijn tentje, slaapzak en al mijn kleren waren nat en ik geraakte alleen maar aan de praat met plakkerige mannen die de midlifecrisis naderden of al lang voorbij waren. Ik vervloekte mezelf dat ik zo'n reis ondernomen had en er niet in slaagde om eens een fijne avond te hebben met een Franse vrouw van onder de 60 jaar bijvoorbeeld. Maar ik viel nog liever dood dan uit zieligheid andere toeristen te gaan opzoeken om eens mee te praten – nee, ik wilde een fijne avond met Franse mensen.

Ik was gefocust op het feit dat ik zo slecht Frans spreek. Hoe maak je contact met mensen als je de taal niet goed spreekt, niet in verenigingen zit en alleen bent? – wat echt niet altijd bevorderlijk is voor je humeur. Je begint daardoor bovendien al snel te denken dat je niet normaal bent of nog erger: dat de anderen je niet aanvaarden en dat je sociaal gestoord bent. Het gevoel een vreemdeling te zijn, was dus tastbaarder dan mij lief was... En ik was máár in Frankrijk... en ik ben dan nog blank en zie er écht niet gevaarlijk uit. Samen met mijn geworstel met het Frans zakten mijn persoonlijkheid en zelfvertrouwen als een pudding in elkaar

tijdens die reis. Ook al zeiden de mensen dat ze me begrepen en bleek dat ook wel, toch had ik het gevoel dat ik niets van mezelf in die taal kon leggen. Ik was de taal niet genoeg meester om grapjes te maken en vond mezelf saai, onzeker en ergerlijk in het Frans.

Het liet me niet los waarom ik geen leuke reis had en ik hield er een beetje een kater aan over. De overeenkomsten met onze cursisten daagden bovendien al snel. In de Nederlandse les – ook op de hogere niveaus – lijkt de klas vooral te bestaan uit onzekere, wat timide mensen (ook al probeer ik de lessen zo leuk mogelijk te maken). Tijdens de pauze praten onze cursisten in hun eigen taal en dan komen er vaak totaal andere mensen naar voren. Hun karakters komen tevoorschijn. Ik begrijp niets van wat ze zeggen, maar toch lijkt ik hen beter te leren kennen in de pauze dan in de les zelf. Door hun expressie, lichaamstaal en manier van praten. Het is natuurlijk ook mogelijk dat het veel te maken heeft met het feit dat ze zich tijdens de les in een klas bevinden en daar niet aan gewend zijn, maar toch... het is heel opvallend.

FIETSEN IN CHINA

Later die zomer ben ik met een vriendin, Lies, gaan fietsen in China. Ik zag het op voorhand eigenlijk niet echt goed zitten. Als ik in Frankrijk al geen contact kon leggen met de lokale bevolking, hoe zou het dan in China moeten lukken met een taal die ik helemaal niet begrijp? Bovendien kwamen we net uit Mongolië waar we met stenen waren bekogeld op een markt en ik had ook al over die Chinezen gehoord dat ze zo racistisch zijn tegenover blanken... nee, dit

kon niet goed gaan... Maar Lies kon me overtuigen.

We wilden niet als verwaande toeristen in een jeep het land rondhossen, dus kozen we voor de fiets met zo weinig mogelijk bagage, zodat we met Chinezen moesten onderhandelen om aan eten en een slaapplek te geraken. In Peking vonden we twee oude grootmoederfietsen. We namen een rugzakje mee met wat basisgerief waaronder een kaart die we niet konden lezen en de Point-it (een boekje met duizenden foto's van voorwerpen, plaatsen,...). En zo reden we de stad uit. Peking is één bouwwerf vol krottenwijken afgewisseld met torenhoge flatgebouwen, nogal Vlaams aandoende fermettes of gigantische complexen. Niet wijs uit te geraken. Hoeveel ringen heeft die stad? Het lijkt alsof we er al zes gepasseerd zijn. Hoe schrijf je 'Peking' trouwens in het Chinees? Is 'Peking' wel 'Peking' in 't Chinees? Zelfs 'China' is niet 'China' in het Chinees. Tussen alle tekens die we niet konden lezen, waren de cijfers het enige wat we herkenden. Aan de hand daarvan probeerden we te raden wat alles betekende. Zo voelt het dus om analfabeet te zijn.

Het gevoel een vreemdeling te zijn, was dus tastbaarder dan mij lief was...

We kregen honger. Hoe ziet een restaurant er hier aan de buitenkant uit? Lies stelde voor om zo'n druk bevolkt krottenwijkje in te rijden. De Chinezen lachten zich te pletter toen ze ons zagen – al vond ik van mezelf dat ik er toen nog redelijk goed uitzag. Na veel kakelen, uitbeelden, tekenen en naar onze buik wijzen, kregen we kip. Het

Zo voelt het dus om analfabeet te zijn.

vlees was nog rood en lag op een bedje van roze en blauwe groenten en – hoera! – rijst. Ik had op dat moment al het gevoel dat ik die kip niet ging overleven gezien de hygiënische staat van het restaurant.

Hoe verder we de stad uit reden, hoe vreemder we werden bekeken. We stapten een cafeetje binnen. De stamgasten waren vooral mannen die ons leken uit te lachen en ons bekeken op een manier die niet leuk was. Sommigen kwamen naar ons toe en probeerden een gesprek aan te knopen. Wij gebaarden dat we niets konden verstaan, waarop ze met een hoog en schril stemmetje tegen ons begonnen te roepen. We probeerden krampachtig iets te begrijpen van wat ze zeiden, maar het was TO-TA-LE overrompelende chaos. Hun woorden voelden aan als eenloedgolf waarvan we zo snel mogelijk wilden gaan lopen. Ik deinsde dan ook terug en durfde hen amper aankijken. Het leek allemaal zo agressief en ik kon alleen maar denken: "Die Chinezen zijn inderdaad dikke racisten, onvriendelijk en bovendien te dom om twee hulpeloze prachtexemplaren uit het westen te helpen en een sloot Yuans als beloning te krijgen." Ik had bovendien echt geen idee hoe we ooit de weg naar het centrum van Peking terug zouden kunnen vinden...

We ontdekten dat we eigenlijk niet in een land vol Chinezen aan het fietsen waren, maar in een land vol mensen.

's Avonds belandden we in een klein stadje. Er was geen enkele andere toerist meer te bespeuren. We hadden ondertussen al

lang begrepen dat we met taal niets meer duidelijk konden maken, dus gebaarden we dat we een plek om te slapen zochten. En die vonden we... niet echt mooi of zo. Eigenlijk gewoon een klein bed in een betonnen flat, maar echt wel... een bed.

Overal op straat stonden kraampjes met ondefiniceerbaar eten en na al dat fietsen hadden we razende honger. Heel de stad kreeg de aura van een geweldige feesttafel over zich en we deden ons te goed aan de heerlijke witte bollen, slierten, sponsachtige puree en kippenpoten. Na een paar flesjes Chinees bier voelden we ons er eigenlijk helemaal thuis.

De tweede dag begon met een prachtige zonsopgang en we hadden zowaar zin gekregen in het avontuur. Het gebied werd onherbergzamer en we vertrouwden steeds vaker op de Chinezen om de weg te vinden. We werden nog altijd raar bekeken, maar begonnen het grappig te vinden en spraken mensen aan met een lach op ons gezicht. We deden geen moeite meer om Engels (Engels??) te praten, maar stelden onze vragen gewoon in het Nederlands met behulp van de nodige gebaren, expressie en foto's in de *Point-it*.

Alles veranderde. Als ze naar de haartjes op onze armen wezen of naar onze neus – die ze blijkbaar supergrappig vinden – wezen wij al lachend naar hun ogen en het ijs was gebroken. We hadden geen enkele houvast op dat gekke Chinese platteland, behalve humor en spelletjes. We ontdekten dat we eigenlijk niet in een land vol Chinezen aan het fietsen waren, maar in een land vol mensen. In plaats van bang weg te kijken, ons kwetsbaar te voelen of ons te ergeren aan al het geroep in onze oren, deden we ons best om al lachend volop de aandacht te trekken. We hadden bijvoorbeeld het plan opgevat om koste wat het kost elke dag koffie te drinken. Dus beeldden we warm water uit als we een café binnenwandelden, haalden een doosje oploskoffie uit onze rugzak en maakten koffie voor de neus van de stamgasten. We knoeiden tijdens het eten met de stokjes en de Chinezen maar

lachen.... Na een paar hulpeloze blikken kwamen ze voordoen hoe het moest en ziezo...

Lies had een camera mee met een LCD-scherm waar vooral de kinderen op af kwamen. Hetzelfde met de papieren diertjes die ik vouwde; de volwassenen waren er trouwens minstens even erg door gefascineerd. We kregen gratis drank en eieren en we hoefden er alleen maar vriendelijk voor te zijn. Toen we dat ontdekten was het feest! We hadden de ene leuke band na de andere en het halve dorp ging samen met ons naar de fietsenmaker. We speelden spelletjes met de Chinezen door met een muntstukje door een stadswijk te wandelen en het zo opvallend mogelijk op te gooien bij elke kruising. Bij kop gingen we naar links, bij munt naar rechts. Eerst deden we dat zelf, maar we kregen zoveel aandacht dat we het uitlegden aan Chinezen – weer zonder woorden – en zij het op de duur voor ons deden. Ongelooflijk wat een pret we veroorzaakten... We speelden in op hun nieuwsgierigheid en ze kwamen als vanzelf vol sympathie naar ons toe.

We hadden op het einde van de reis het gevoel dat we een raadsel hadden opgelost: vanaf het moment dat we onze krampachtige pogingen om ons te redden in taal staakten en onze creativiteit de vrije loop lieten om andere manieren te zoeken om te communiceren, ontdekten we dat er zoveel meer dimensies zijn in een mens dan de woorden die hij zegt. Het was vooral de Chinese taal die ons angst aanjoeg en niet de Chinezen. Chinezen zijn lief, nieuwsgierig, gastvrij en hebben een geweldig gevoel voor humor. Ze willen niets liever dan iets aan ons verdienen, maar vinden het grappig als wij proberen af te dingen.

GESPROKEN TAAL OF LICHAAMSTAAL?

Ik ben die zomer met een heel raar gevoel thuisgekomen: hoe is het mogelijk dat ik in Frankrijk bijna altijd alleen was en dat er op het Chinese platteland echt menselijk, warm contact was... (terwijl ik echt wel genoeg Frans spreek om mij te kunnen redden en geen woord Chinees)? Moet ik daaruit afleiden dat gesproken taal helemaal niet zo belangrijk is als we denken en dat lichaamstaal veel belangrijker is?

In China konden we taal niet gebruiken op de manier waarmee we er hier in België mee omgaan. Ik denk dat taalgebruik hier erg samenhangt met verstandelijke capaciteiten en rond veel meer draait dan het puur overbrengen van informatie. Woorden zijn zo beladen en worden als zo belangrijk beschouwd. Ik denk dat zelfs veel moedertaalsprekers het niet gemakkelijk vinden om precies te zeggen wat ze bedoelen. Het is dus uiteindelijk een beetje sadistisch om het vanzelfsprekend te vinden dat laaggeschoolde anderstaligen dit kunnen leren.

Misschien is beeldtaal een manier van communiceren die veel meer mensen ligt. Want eigenlijk verloopt de communicatie op die manier in dezelfde taal en op hetzelfde niveau via een soort van interactie die ten eerste leuk is en ten tweede van beide partijen een even grote inspanning vraagt. Als men een vreemde taal moet spreken tegen een moedertaalspreker, kantelt het evenwicht vrijwel meteen. De moedertaalspreker is zo bevoorrecht in zijn mogelijkheden en manieren van

Als men een vreemde taal moet spreken tegen een moedertaalspreker, kantelt het evenwicht vrijwel meteen.

uitdrukken. Dat is frustrerend voor iemand die de taal niet zo goed kent, want uiteindelijk wil men niks liever dan het spel meespelen. Gesproken taal benadrukt de verschillen tussen mensen. Beeldtaal daarentegen vraagt evenwicht en focust op de gelijkenissen tussen twee partijen. Het is bovendien een manier waarop men veel gemakkelijker respect kan uitdrukken voor de andere. Al is het maar door vriendelijk te lachen bijvoorbeeld.

***Gesproken taal
benadrukt de
verschillen tussen
mensen.***

Mensen die in België belanden en meestal veel minder kansen hebben gekregen op goed onderwijs, verdrinken vaak in onze taal. (Net zoals mij overkwam in China en zelfs in Frankrijk.) Ze worden voortdurend geconfronteerd met iets dat hen radicaal anders maakt dan ons – de taal dus – terwijl ze op zoveel andere vlakken zo erg op ons lijken. Ik denk dat gesproken taal vaak veeleer een kloof schept tussen mensen dan een band. Een kloof die er in essentie niet is.

We zouden op school kunnen proberen om onze cursisten iets buitentaligs te leren – iets dat het contact tussen mensen vergemakkelijkt. We zouden onze lessen kunnen baseren op het feit dat communicatie niet alleen draait rond zinnestelsels

uitspreken, maar dat lichaamstaal, expressie, creativiteit en humor ook belangrijk zijn.

Vanaf het moment dat Lies en ik besloten om ons niet meer te focussen op taal, ging er een nieuwe wereld voor ons open en werden we geweldig creatief op een totaal ander vlak. Door het communiceren als een spel op te vatten dat leuk, grappig en een beetje uitdagend is en – vooral – niet gebonden aan taal, ontdekten we dat veel dingen tussen ons en de Chinezen hetzelfde zijn. Dat gaf ons zelfvertrouwen. Net door onze hulpeloosheid overdreven uit te spelen (en onze vooroordelen te laten varen) werd alles gemakkelijk in China. In het begin was dat echt niet zo vanzelfsprekend, want de eerste reacties op onze komst waren vaak onprettig. Maar we lachten altijd – ook als ze ons voor de gek hielden – en bleven het spel meespelen. We stonden er voor open – we konden ook niet anders – en waren niet bang.

Wij waren natuurlijk vreemdelingen mét een thuis en een leuke job waar we terug naartoe konden gaan en met een leven dat op wieltjes loopt. Misschien waren we niet meteen te vergelijken met onze cursisten, maar Lies en ik hebben toch het gevoel dat we daar in China iets heel bijzonders hebben meegemaakt.

*Kristien Sieckelinck
-- met dank aan Michel Smets –
Centrum Basiseducatie Antwerpen
kristien.sieckelinck@cbe-antw.be*